

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

De Nederlandse Grondwet

175 jaar geleden en nu

De Grondwet is het fundament van de Nederlandse rechtsstaat.

Hierin staan de basisregels die in Nederland gelden, de belangrijkste spelregels van ons land. Iedereen die zich in Nederland bevindt, heeft zich aan deze regels te houden. De Grondwet is óók het belangrijkste staatsdocument en de hoogste nationale wet van Nederland. De grondrechten van de burgers en de regels voor onze staatsinstellingen zijn erin vastgelegd. De Grondwet van 1848 vormt de basis van de Nederlandse parlementaire democratie. Het 175-jarig bestaan in 2023 is een mooie aanleiding om stil te staan bij het belang van de Grondwet voor Nederland, voor de Nederlandse democratie en voor de wetgevende en controlerende taak van de Tweede Kamer.

*Dirk Donker
Curtius
1792-1864*

*De 'vergeten'
man van 1848*

liberaal

1848

N°. 95

Staatsblad N°. 59. -

WIL WILLEM II, BIJ DE GRATIE GODS,
KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN
ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN
LUXEMBURG, EZZ., ENZ., EZZ.

Herziening der Grondwet.

Ontwerp van Wet N°. 1.

De Tweede Kamer der
Staten-Generaal zende aan
de Eerste Kamer het hier ne-
vengaanste voorstel des
Herzings, en is van oordeel,
dat de Staten-Generaal zich
niet het zelve behooren te
vereenigen.

De Voorzitter
van de Staten-Generaal

De Staten-Generaal betingende
den Koning koninklijk bevel
dat het koninklijk bevel
aan het Hof van Justitie betingende en ver-
rijgen zied dat het koninklijk bevel.

Handteekening

Allen, die deze zullen
zien, of hooren lezen, Salut!
doen te weten:

Alzoo Wij in overweging
genomen hebben, dat de Wet
van den 4 September 1848,
(Staatsblad N°. 42) heeft ver-
klaard dat er noodzakelyk
beveel bestaat tot verandering
en byvoeging van bepalingen
in het eerste Hoofdstuk der
Grondwet van het Konink-
rijk der Nederlanden, en dat
in die Wet tevens de nood-
zakelyke veranderingen
en byvoegingen duidelyk
zyn aangegeven en uitge-
drukt.

Zoo is het dat Wij den
Raad van State gehoord en
met gemmen overleg der Sta-
ten-Generaal, hebben goed-
gevonden en verstaan,
gelyk Wij goedvinden en
verstaan, by deze:

Art. 1

Het opschrift van het

1ste

Standbeeld Thorbecke

Herziening van 1848

Onder leiding van de liberaal Thorbecke kreeg Nederland op 3 november 1848 een nieuwe grondwet. Die ontdeed de Koning van regeermacht en legde de wetgevende en uitvoerende staatsbevoegdheden bij regering en parlement. De Tweede Kamer kreeg meer invloed en werd rechtstreeks - weliswaar voorlopig nog door slechts een kleine groep mannelijke kiezers - gekozen. Zo werd Nederland een democratie met een gekozen parlement. Na de Grondwetswijziging was niet langer de Koning, maar de ministers verantwoordelijk voor de beslissingen van de regering.

Aanleiding: revolutie in Europa

In Parijs, Wenen en Berlijn brak in februari en maart 1848 de revolutie uit. Overal in Europa leek de gevestigde orde te wankelen, ook in Nederland. Het waren voornamelijk burgers die in verzet kwamen tegen autocratische vorsten en voor zichzelf rechten opeisten. Onder invloed van de revoluties over de grens verklaarde Willem II op 13 maart 1848 te zullen instemmen met een vergaande herziening van de toenmalige Grondwet. "Gij ziet voor u een man die in 24 uur van zeer conservatief tot zeer liberaal geworden is", aldus de Koning.

Grondwetboek

Herziening van 1983

In 1983 werd de Grondwet ingrijpend herzien. De hoofdstukindeling veranderde, teksten werden gemoderniseerd, overbodige artikelen werden geschrapt. Er kwam een bepaling in over sociale grondrechten en een algemene antidiscriminatiebepaling. De belangrijkste staatkundige vernieuwing die in deze wijziging werd meegenomen, was de zittingsduur van de Eerste Kamer. Deze ging terug van zes naar vier jaar.

Gang van zaken wijziging

Bij de voorbereiding van de grondwetswijziging dienden regering en Tweede Kamer maar liefst 38 wetsvoorstellen in, waarvan het overgrote deel werd aangenomen en uiteindelijk in de Grondwet van 1983 terechtkwam.

Na vele jaren van voorbereiding had Nederland in 1983 een nieuwe Grondwet die weer even mee kon, verwachtte de politiek. Hoewel... tussen 1983 en 2023 is de Grondwet al weer acht keer aangepast en ook na de wijziging van 2023 liggen er al weer de nodige voorstellen om de Grondwet aan de eisen van nu aan te passen.

Voormalige Grondwetbank Hofplaats

Herziening van 2023

De laatste wijziging was in 2023. Aan de non-discriminatiegronden in artikel 1 werden 'handicap' en 'seksuele gerichtheid' toegevoegd. De tekst luidt nu: 'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, handicap, seksuele gerichtheid of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.'

Gang van zaken wijziging

Dit wijzigingstraject heeft meer dan twaalf jaar geduurd. D66, GroenLinks en PvdA namen in 2010 het initiatief. In juni 2020 nam de Tweede Kamer het voorstel in eerste lezing aan, de Eerste Kamer volgde in februari 2021. In maart 2022 nam de nieuwe Tweede Kamer het wijzigingsvoorstel met tweederde meerderheid aan en op 17 januari 2023 volgde de Eerste Kamer, eveneens met tweederde meerderheid. De tweederde meerderheid in de tweede ronde is een vereiste voor een grondwetwijziging.

Koen (links) en Daan van Velsen in hun atelier.

‘Soms droomde ik blauw’

De broers Koen en Daan van Velsen zijn de makers van het kunstwerk ‘1848 / 2023’. Het werk symboliseert het 175-jarige bestaan van de Grondwet en is in opdracht van de Tweede Kamer gemaakt: “Je kunt er ook van leren.”

Dertig doeken, samen drie bij tweeëneenhalve meter, sieren de centrale hal van de Tweede Kamer. Het werk geeft de 23 artikelen van hoofdstuk 1 van de Grondwet weer. Deze zijn in 23 van bladgoud gemaakte symbolen terug te zien. In het midden van het werk is Rudolph Thorbecke afgebeeld. Hij was de voorzitter van de commissie die de grondwetsherziening van 1848 waarmaakte.

Koen en Daan van Velsen zijn de makers van het werk. De twee kunstenaars stuurden eind 2022 hun idee in aan de kunstcommissie van de Tweede Kamer. Er lag een vraag om de Grondwet een mooie plek in het Kamergebouw te geven. Het werk van Koen en Daan bleek hierop het antwoord. “Het was een eervolle opdracht die ik graag wilde doen, maar wel op de voorwaarde dat ik met Koen zou mogen samenwerken”, blikte Daan terug.

Gemakkelijke samenwerking

De twee broers werken vaak samen, al van kinds af aan. “In de ochtenden voor school tekenden we altijd samen”, vertelt Daan. “Omdat we familie zijn, gaat het samenwerken heel gemakkelijk.” In het atelier van Koen in Leidschendam is het harde werk van de broers goed terug te zien: er staan op verschillende plekken bakjes met bladgoud, de doeken liggen uitgestald op hun lijst te wachten en er zijn overal paletten met variërende tinten blauw te zien. “Na een dag werken aan dit stuk, droomde ik gewoon blauw”, grapt Koen.

Klassiek én abstract

De broers hebben verschillende kunststijlen en dat is in het eindproduct terug te zien. Het werk van Daan bevat klassieke elementen die het schilderij een 19e-eeuwse uitstraling geven. “Hiervoor hebben we authentieke technieken en materialen gebruikt”, legt hij uit. “We hebben het portret van Thorbecke met olieverf gemaakt. Hierbij hebben we de ‘brunaille techniek’ gebruikt: éérst zijn de onderliggende bruintinten van het gezicht geschilderd, daarna kwam zijn echte huidskleur eroverheen.” Rondom Thorbecke staan in bladgoud de door Daan bedachte weergaven van de eerste 23 artikelen van de Grondwet. “Het was lastig om objectieve symbolen voor de grondwetartikelen te ontwikkelen. Het blijft een weergave van hoe ik de artikelen lees.” De achtergrond met de diepe blauwe tonen is door Koen gemaakt. In het blauw staat het wapen van Nederland en een vergroting van de Nederlandse leeuw. Eromheen is de handgeschreven tekst van de grondwet te lezen. “Thorbecke stond aan de wieg van de grondwetsherzieningen. Het was een logische keuze om hem af te beelden, maar dit heeft hij niet alleen gedaan”, zegt Koen. “Zijn commissie verdient ook erkenning. Nu staan hun namen dus in de achtergrond.”

Interactief

Het werk nodigt voorbijgangers uit bij de Grondwet stil te staan. Daan: “We hebben met blauw gewerkt omdat het op een subtiele manier de aandacht kan trekken. Ik vind de combinatie van donkerblauw en goud heel krachtig, bijna majestueus.” Bij het kunstwerk komt een QR code te hangen. Hier kunnen bezoekers achtergrondinformatie over het werk vinden. Dat geeft het ook een interactief element, Daan benadrukt: “Het is een werk om te bewonderen en om er iets van te leren.”

Koen met het bladgoud

Daan schildert met olieverf

Hoe ziet de Grondwet eruit?

De Grondwet bestaat uit twee delen. Hoofdstuk 1 bevat de grondrechten, de andere hoofdstukken gaan over de staatsinstellingen en hun functioneren, zoals de regering (Koning en ministers), de Staten-Generaal (de Tweede en Eerste Kamer) en hoe die gezamenlijk wetten maken. In de Grondwet staan ook de taak en inrichting van de rechterlijke macht en de inrichting van het provinciaal en gemeentelijk bestuur beschreven.

De symboliek van de 23 grondrechten

Hoofdstuk 1, de grondrechten, bevat 23 artikelen. De kunstenaars hebben symbolen ontworpen die deze grondrechten uitbeelden. Boven de symbolen staat een korte en versimpelde samenvatting van de inhoud van het artikel. Daaronder staat een verdere uitleg over de symboliek volgens de kunstenaars.

Artikel 1 Gelijke behandeling en discriminatieverbod

In Nederland behandelen we iedereen op dezelfde manier. Natuurlijk alleen als de situaties hetzelfde zijn of heel veel op elkaar lijken. Discriminatie mag niet.

Uitleg symboliek:

Op de afbeelding staan twee mensen die beide worden gedragen op twee handen. De handen staan voor zowel de overheid als wel de medemens. De twee figuren staan op gelijke hoogte wat staat voor gelijke behandeling. Er is gekozen voor een anonieme weergave van de figuren.

Artikel 2. Nederlandschap; vreemdeling, uitlevering, recht tot verlaten van land

Wie Nederlander is, staat in de wet.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding is Nederland als land afgebeeld. In het midden ligt een paspoort. Het paspoort valt binnen de grenzen van het land. Het staat voor het bewijs van Nederlander zijn, het Nederlandschap.

Artikel 3. Gelijke benoembaarheid

Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar. Iedere Nederlander kan een baan krijgen bij de overheid.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding zijn drie raderen afgebeeld. De raderen staan symbool voor 'werk'. In een van de raderen is het symbool van de overheid afgebeeld. De raderen staan voor de gelijke voet van iedere Nederlander. Elke rader is van belang binnen het geheel, ook bij de overheid.

Artikel 4. Kiesrecht

Iedere Nederlander van achttien jaar en ouder mag deelnemen aan verkiezingen. Hij mag zelf stemmen en hij mag gekozen worden. In de wet kunnen uitzonderingen staan.

Uitleg symboliek:

Onmiskenbaar het rode potlood dat staat voor het invullen, het stemmen, het kiezen.

Artikel 5. Petitierecht

Iedereen mag iets vragen aan de overheid. Ook mag iedereen klagen bij de overheid.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding is een hand zichtbaar, een hand die zijn vinger opsteekt. Boven de vinger staat een vraagteken. Het geeft aan dat iedereen het recht heeft om iets te vragen, ergens een vraag bij te stellen.

Artikel 6. Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

In Nederland is iedereen vrij om zijn godsdienst of levensovertuiging te kiezen. Iedereen is vrij om dit te laten zien. Dit mag je alleen doen of samen met anderen. Binnen de muren van een gebouw, maar ook daar buiten. Dit laatste mag alleen als je je houdt aan de andere artikelen van de grondwet en aan andere wetten.

Uitleg symboliek:

Deze afbeelding bestaat uit een groep mensen. De mensen staan in een cirkel. Ze zijn met elkaar verbonden. Verbinding is iets dat het geloof kan betekenen voor mensen. De stralen in het midden verbinden tevens alle mensen in de cirkel.

Artikel 7. Vrijheid van meningsuiting, censuurverbod

In Nederland mag je zeggen en schrijven wat je denkt zonder daar eerst toestemming voor te vragen. Maar de rechter kan je achteraf wel straffen, als je iets zegt of schrijft dat niet mag volgens een ander artikel van de Grondwet of een andere wet.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding is een gebalde vuist te zien. De vuist houdt een potlood vast. Het potlood staat voor het vastleggen van het woord. Het woord dat vertelt wat je denkt. Het potlood is gebruikt omdat het goed samengaat met de afbeelding van het kiesrecht. De vuist staat ook voor strijdbaarheid.

Artikel 8. Vrijheid van vereniging

Iedereen heeft het recht om samen met anderen een groep te vormen. Maar de groep mag de openbare orde niet in gebaar brengen.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een groep handen afgebeeld. De handen zijn op elkaar gelegd en daardoor vormen zij een groep. Zij hebben de keuze gehad om de hand op die van de ander te leggen.

Artikel 9. Vrijheid van vergadering en betoging

Iedereen en iedere groep heeft het recht om in het openbaar bij elkaar te komen, bijvoorbeeld voor een vergadering of een betoging of een demonstratie.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een hand die een megafoon vasthoudt. De megafoon staat voor het laten horen van je geluid. Of dit nou alleen is of in een groep. Daarnaast worden megafoons vaak gebruikt in demonstraties of betogingen.

Artikel 10. Privacy

Iedereen heeft recht op privacy. In de wet kunnen uitzonderingen staan.

Uitleg symboliek:

Het oog dat is afgebeeld staat voor de overheid die over het algemeen niet bij iedereen mee mag kijken. Dit om de rust en privacy van burgers te vergroten. Het kruis staat voor deze grens.

Artikel 11. Onaantastbaarheid lichaam

Iedereen heeft het recht om zelf te bepalen wat er met zijn lichaam gebeurt. In de wet kunnen uitzonderingen staan. In de wet kan ook staan dat iemand anders uitzonderingen kan maken.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een mens afgebeeld. Voor de figuur hangt een slot. Het slot staat voor de bescherming van het eigen lichaam. Alleen de figuur heeft de sleutel in handen.

Artikel 12. Huisrecht

De overheid mag een woning niet binnengaan als de bewoner dat niet wil. In de wet staan uitzonderingen.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een huis afgebeeld. De figuur staat voor het huis en zorgt er zo voor dat er niemand naar binnen kan.

Artikel 13. Briefgeheim

De overheid mag brieven van burgers niet openmaken. De overheid mag de telefoon niet afluisteren, alleen als dit in de wet staat.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat wederom het oog afgebeeld dat ook bij de privacy wet was afgebeeld. Deze artikelen hebben met elkaar te maken. Het kruis is de grens die bepaalt of de overheid inzage mag hebben in brieven, telefoons etc.

Artikel 14. Onteigening

Mag de overheid eigendommen van anderen afnemen?

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een huis afgebeeld. Het huis staat voor het concept eigendom. Voor het huis zweeft een vraagteken. De handen staan symbool voor de overheid. Mag de overheid eigendommen afnemen?

Artikel 15. Vrijheidsontneming

De overheid mag burgers alleen opsluiten als dit mag volgens de wet.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staan twee handen afgebeeld die tralies vasthouden. Het staat symbool voor het opsluiten van burgers.

Artikel 16. Geen straf zonder wet; Nulla poena-beginsel

De overheid mag een burger alleen straffen voor zaken die in de wet staan.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding is een wijzende hand afgebeeld. De hand wijst naar een boek. Het boek staat symbool voor de geschreven wet. De straffen die burgers kunnen krijgen moeten in de wet staan.

Artikel 17. Ius de non evocando; Wettelijke toekenning rechter

Niemand kan je tegenhouden als je naar de rechter wilt. In de wet staat wanneer je naar de rechter mag.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een hamer afgebeeld. De hamer staat symbool voor het proces waar iedereen recht op heeft.

Artikel 18. Rechtsbijstand

Iedereen heeft recht op rechtsbijstand.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat de weegschaal afgebeeld. Het symbool voor rechtspraak. De twee handen ondersteunen de weegschaal. Ze staan symbool voor de bijstand, het bijstaan, het ondersteunen.

Artikel 19. Werkgelegenheid; rechtspositie werknemers; arbeid

De overheid probeert te zorgen voor genoeg werk voor iedereen die kan werken.

Uitleg symboliek:

Net als bij het tweede artikel is Nederland afgebeeld. In de kaders zijn de raderen afgebeeld die 'werk' voorstellen. Om de raderen te laten draaien moet de overheid zo goed mogelijk zorgen voor werkgelegenheid.

Artikel 20. Bestaanszekerheid; welvaart; sociale zekerheid

De overheid probeert te zorgen dat iedereen genoeg geld heeft om van te leven.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een hand afgebeeld. De hand houdt een briefje van tien euro vast. Het briefje staat symbool voor bestaanszekerheid, welvaart en sociale zekerheid.

Artikel 21. Leefomgeving

De overheid probeert te zorgen dat alle inwoners van Nederland hier goed en veilig kunnen wonen. Ook probeert de overheid te zorgen voor een schoon milieu.

Uitleg symboliek:

Onmiskenbaar staat de boom voor een goede en gezonde omgeving. Iets waar de overheid zo goed mogelijk voor moet zorgen.

Artikel 22. Volksgezondheid; woongelegenheden; ontplooiing

De overheid probeert ervoor te zorgen dat iedereen gezond is en blijft, dat iedereen een woning heeft, dat iedereen zich kan ontwikkelen en van zijn vrije tijd kan genieten.

Uitleg symboliek:

Net als bij artikel 1 is er gekozen voor twee handen die twee symbolen ondersteunen. In dit geval de mens met een gezond hart en een huis dat staat voor de woongelegenheden.

Artikel 23. Het openbaar en bijzonder onderwijs

De regering zorgt voor het onderwijs.

Uitleg symboliek:

Op deze afbeelding staat een groep jonge mensen afgebeeld. Ze begeleiden het dak dat staat voor 'de school'. Binnen de school staat het boek symbool voor onderwijs en leren.

